

Tomasz Niedziński¹

Uniwersytet Warszawski

ORCID ID: 0000-0002-0997-1773

TAJEMNICA ZAWODOWA RADCÓW PRAWNYCH ORAZ ICH NIEZALEŻNOŚĆ

ABSTRAKT

Celem niniejszego artykułu jest analiza i ocena zjawiska tajemnicy zawodowej radców prawnych oraz ich niezależności. Artykuł ten wynika ze szczególnego zainteresowania autora zagadnieniami dotyczącymi niezależności radców prawnych oraz jej granic. Istotą tej publikacji jest zobrazowanie złożoności tego zjawiska.

Autor starał się zwrócić szczególną uwagę na sytuacje, w których obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej ulega ograniczeniom wynikającym ze specyfiki konkretnego rodzaju postępowania – przede wszystkim postępowania karnego, ale także postępowania z zakresu ochrony konkurencji. Autor wskazuje również konsekwencje, które grożą radcy prawnemu za naruszenie tajemnicy zawodowej.

Słowa kluczowe: niezależność, radca prawny, tajemnica zawodowa, etyka zawodowa, zawód zaufania publicznego

¹ Doktor nauk prawnych, doktor habilitowany, radca prawny, pracownik naukowo-dydaktyczny Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, były okręgowy rzecznik dyscyplinarny w Warszawie, były Główny Rzecznik Dyscyplinarny, partner zarządzający Kancelarii Tomasz Niedziński i Wspólnicy.

1. Istota niezależności radców prawnych

Radca prawny to osoba wykonująca zawód prawnika, która świadczy pomoc prawną, a w ramach swojej działalności zawodowej udziela porad oraz konsultacji prawnych, sporządza opinie prawne, oraz występuje przed sądami oraz innymi organami w roli pełnomocnika lub obrońcy. Działalność radcy prawnego ma na celu ochronę interesów podmiotów, na rzecz których jest wykonywana.

Zawód radcy prawnego może być wykonywany przez osobę, która spełniła wymagania wskazane szczegółowo w ustawie z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych², a więc przede wszystkim przez osobę, która ukończyła wyższe studia prawnicze w Rzeczypospolitej Polskiej i posiada tytuł magistra albo studia zagraniczne uznawane w Polsce, korzysta z pełni praw publicznych, posiada pełną zdolność do czynności prawnych, odbyła w Rzeczypospolitej Polskiej aplikację radcowską oraz złożyła egzamin radcowski. Dodatkowo zawód radcy prawnego zaliczany jest do tzw. zawodów zaufania publicznego, a więc cechuje go m.in. istotność prawidłowego wykonywania zawodu, zgodnie z interesem publicznym, powierzanie przez osoby korzystające z usług radcy prawnego informacji o charakterze osobistym, uznanie tych informacji za tajemnicę zawodową, a ponadto objęcie radców prawnych dysponujących takimi informacjami immunitetem, który zwalnia ich od odpowiedzialności karnej za nieujawnienie informacji. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 26 listopada 2003 r. wskazał, że zawód zaufania publicznego to zawód polegający na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich, wiążący się z uzyskiwaniem informacji dotyczących życia osobistego i zorganizowany tak, że uzasadnia społeczne przekonanie o właściwym dla interesu poszczególnych jednostek wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi³.

Zgodnie z art. 17 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej sprawowanie pieczy nad należytych wykonywaniem zawodu zaufania publicznego obejmuje działania kontrolne oraz nadzorcze podejmowane przez organy samorządu zawodowego⁴. Minister Sprawiedliwości sprawuje nadzór nad działalnością samorządu na podstawie art. 5 ust. 3 ustawy o radcach prawnych w ściśle określonych sytuacjach. Może on także polecić wszczęcie postępowania.

Zgodnie z art. 6 ustawy o radcach prawnych świadczenie pomocy prawnej polega szczególnie na udzielaniu porad czy konsultacji prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, występowaniu przed sądami jako pełnomocnik lub obrońca czy też opracowywaniu projektów aktów prawnych⁵. Preambuła Kodeksu Etyki Radców Prawnych stanowi, że radca prawny ma służyć interesom wymiaru sprawiedliwości oraz podmiotom, które powierzyły mu ochronę swoich praw i wolności. Jest to zawód zaufania publicznego, który szanuje ideały oraz obowiązki etyczne ukształtowane w ramach jego wykonywania⁶.

2 Ustawa o radcach prawnych z 6 lipca 1982 r., t.j. Dz.U. 2022, poz. 1166.

3 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 26 listopada 2003 r., SK 22/02.

4 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483.

5 Ustawa o radcach prawnych z 6 lipca 1982 r., t.j. Dz.U. 2022, poz. 1166.

6 Załącznik do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

W swojej działalności radca prawny musi zawsze kierować się prawem, wypełniać sumiennie obowiązki oraz dochowywać tajemnicy zawodowej. W trakcie wykonywania działalności zawodowej radca prawny korzysta z wolności słowa, a jego niezależność jest gwarancją ochrony praw i wolności. Radca prawny może wykonywać zawód w ramach stosunku pracy, w oparciu o umowę cywilnoprawną – w kancelarii radcy prawnego – oraz w spółce – cywilnej lub jawnej, partnerskiej, komandytowej czy komandytowo-akcyjnej. Wskazane przepisy mają charakter ochronny i zapewniają gwarancję niezależności zawodu. Oczywiście radca prawny będzie podlegał przepisom prawa pracy, a więc będzie zobowiązany do sumiennego wykonywania pracy na rzecz i pod kierownictwem pracodawcy sumiennie, jednak uregulowanie to jest częściowo ograniczone przez art. 13 ustawy o radcach prawnych, wskazujący na jego niezależność.

Celem niniejszej publikacji jest przybliżenie kwestii niezależności radców prawnych oraz ukazanie złożoności obowiązującej ich tajemnicy zawodowej, której uregulowanie może się różnić w zależności od rodzaju toczącego się postępowania.

2. Tajemnica zawodowa obowiązująca radców prawnych

Artykuł 13 ustawy o radcach prawnych stanowi o niezależności radcy prawnego, wskazując że radca prawny nie jest związany poleceniem co do treści opinii prawnej⁷. Uregulowanie to jest nierozzerwalnie związane ze wskazanym powyżej stwierdzeniem, że zawód ten należy do zawodów zaufania publicznego. Radca prawny podczas sporządzania opinii prawnej musi być profesjonalny oraz korzystać z uzyskanych od klienta informacji. Wykonywanie zawodu zaufania publicznego polega bowiem na uzyskiwaniu informacji dotyczących życia osobistego poszczególnych jednostek. Utrzymanie tajemnicy zawodowej należy do obowiązku radcy prawnego i pozwala na zbudowanie więzi z klientem – są nią objęte wszystkie informacje, o których radca prawny dowiedział się w związku z udzielaniem porady prawnej. Radca prawny jest więc zobowiązany do zachowania w tajemnicy wszelkich informacji, które pozyskał w związku z dokonywaniem czynności zawodowych, niezależnie od źródła danej informacji, formy czy sposobu jej utrwalenia. Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę na kwestię przekazywania radcy prawnemu informacji przez klientów dotyczących ich dóbr osobistych oraz interesów, a także tego, jak istotne jest zachowanie poufności. Aby prawidłowo udzielić pomocy prawnej klientowi, konieczne jest uzyskanie od niego wszelkich potrzebnych informacji⁸. Zagwarantowaniu bezpieczeństwa tajemnicy zawodowej ma służyć ustanowiony w art. 18 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego obowiązek żądania przez radcę prawnego udziału przedstawiciela samorządu radców prawnych w przeszukaniu lokalu radcy prawnego⁹.

⁷ Ustawa o radcach prawnych z 6 lipca 1982 r., t.j. Dz.U. 2022, poz. 1166.

⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 listopada 2004 r., SK 64/03.

⁹ Kodeks Etyki Radcy Prawnego, załącznik do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22 listopada 2014 r.

Ponadto radca prawny ma obowiązek zabezpieczenia informacji objętych tajemnicą zawodową. Wszelkie dokumenty czy nośniki posiadające tego typu informacje muszą być przechowywane w taki sposób, aby były zabezpieczone przed zniszczeniem, dostępem niepowołanych osób trzecich czy zaginięciem, a współpracownicy powinni zostać poinformowani o zachowaniu poufności informacji i pouczeni o stosownej odpowiedzialności prawnej.

Zgodnie z art. 21 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego radca prawny jest zobowiązany do zachowania w tajemnicy, także wobec sądów oraz innych organów orzekających w sprawie, przebiegu oraz treści pertraktacji ugodowych, w których brał on czynny udział¹⁰. Artykuł 19 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego wskazuje natomiast, że radca prawny powinien podejmować wszelkie przewidziane prawem środki dla uniknięcia lub ograniczenia określonego w przepisach prawa zwolnienia go z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej¹¹.

Radca prawny nie będzie więc związany poleceniem dotyczącym treści opinii prawnej, niezależnie od kogo będzie ono pochodzić. Aby uniknąć nieporozumień pomiędzy radcą prawnym a kancelarią, w której radca prawny pracuje, konieczne będzie przywołanie § 16 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego wskazującego, że kancelaria oraz radca prawny świadczą pomoc prawną i w ramach tej działalności powinni uzgodnić zasady świadczenia takiej pomocy prawnej. W odróżnieniu od opinii prawnej w informacji prawnej radca prawny może zamieścić wyłącznie jednostronne argumenty¹².

Kolejnym uregulowaniem wskazującym na niezależność radców prawnych będzie art. 7 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego (KERP) stanowiący, że *niezależność w wykonywaniu zawodu radcy prawnego jest gwarancją ochrony praw i wolności obywatelskich, demokratycznego państwa prawnego oraz prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości*¹³. W ust. 2 KERP wskazano, że radca prawny, przy wykonywaniu czynności zawodowych, powinien być niezależny od wszelkich wpływów wynikających m.in. z nacisków zewnętrznych, osobistych interesów czy też ingerencji z jakiegokolwiek strony lub z jakiegokolwiek powodu. Polecenia, sugestie czy wskazówki ograniczające niezależność nie mogą mieć wpływu na stanowisko radcy prawnego w sprawie. Radca prawny nie może bowiem naruszyć zasad etyki zawodowej czy w sposób niewłaściwy wywiązywać się ze swoich obowiązków zawodowych w celu spełnienia oczekiwań swojego klienta czy innych osób trzecich¹⁴.

Niezależność radcy prawnego w podejmowanych przez niego czynnościach zawodowych stanowi więc jedną z podstawowych wartości. Radca prawny nie może więc podlegać jakimkolwiek wpływom, również finansowym. Nie może również ulegać naciskom z zewnątrz – czy ze strony członków rodziny, czy osób związanych ze sferą publiczną, np. polityków. Stanowisko zajmowane w danej sprawie czy wyrażone w opinii

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² L. Korczak, *Ustawa o Radcach Prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, wyd. 1, [b.m.] 2018.

¹³ Kodeks Etyki Radcy Prawnego, załącznik do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22 listopada 2014 r.

¹⁴ *Ibidem*.

prawnej powinno wynikać z jego poglądów, a lojalność wobec klienta nie może wpływać na niezależność. Oczywiście radca prawny powinien respektować instrukcje używane przez klienta, na którego rzecz działa, wola klienta jest tu bowiem kluczowa. Zasada niezależności nie stoi również w sprzeczności z obowiązkiem radcy prawnego do udzielania pomocy prawnej osobom, na rzecz których jest dokonywana¹⁵.

Tematyka ta może budzić wątpliwości w odniesieniu do radcy prawnego zatrudnionego na podstawie umowy o pracę oraz radcy prawnego pracującego w kancelarii prawnej. Radca prawny zatrudniony na podstawie umowy o pracę w dalszym ciągu będzie zajmował stanowisko zgodne z własnymi poglądami, a stosunek podległości łączący go z pracodawcą nie może mieć wpływu na treść wydawanej przez niego opinii. Jeżeli chodzi zaś o radców prawnych pracujących w kancelarii prawnej, pracują oni wówczas u innego profesjonalisty, który posiada już pewne doświadczenie z danymi klientami. Wówczas radca prawny wykonujący pracę na rzecz innego profesjonalisty powinien się z nim konsultować w podejmowanych przez siebie decyzjach. W przypadku aplikantów radcowskich zasada niezależności nie będzie odnosić się do ich stosunków z patronami czy innymi profesjonalistami, na których rzecz sporządzają opinię prawną czy występują w ich zastępstwie na sali sądowej. W tym przypadku aplikant będzie oczywiście zobowiązany do przestrzegania zaleceń osoby, co do której znajduje się w stosunku zależności¹⁶.

Zgodnie z art. 178 pkt 1 Kodeksu postępowania karnego wykluczona będzie możliwość przesłuchania radcy prawnego (zarówno radcy prawnego z urzędu, jak i z wyboru) w charakterze świadka na okoliczność faktów, o których dowiedział się poprzez realizację funkcji obrońcy¹⁷. Wskazany zakaz dowodowy znajduje odniesienie do radców prawnych wykonujących zawód na podstawie umowy cywilnoprawnej, w kancelarii radcy prawnego lub w spółce. Zasada ta dotyczyć będzie również aplikantów radcowskich zastępujących radcę prawnego w roli obrońcy.

3. Zachowanie tajemnicy radcowskiej podczas postępowania karnego

Jednym z aspektów niezależności radcy prawnego jest właśnie zagadnienie zachowania tajemnicy radcowskiej w postępowaniu karnym. Jak wiadomo, głównym celem postępowania karnego jest wykrycie oraz pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy czynu zabronionego przez ustawę. Pełnomocnikiem może być zarówno adwokat, jak i radca prawny.

Tajemnica zawodowa obowiązująca radcę prawnego szczególnie uwidacznia się podczas występującej kolizji dóbr, które powinny być odpowiednio chronione. Ochrona tajemnicy zawodowej oraz zakres jej oddziaływania ma kluczowe znaczenie, jeżeli chodzi

¹⁵ J. Sobutka, A. Woroniecka, *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, wyd. 3, [b.m.] 2021.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 534.

o zwolnienie radcy prawnego z tajemnicy zawodowej, jest to równoznaczne z ustaleniem, czy doszło do spełnienia przesłanek uzasadniających takie zwolnienie, wskazaniem organu uprawnionego do takiego zwolnienia oraz wskazaniem środków odwoławczych. Aby jednak doszło do takiego zwolnienia, muszą zaistnieć łącznie następujące przesłanki: dobra wymiaru sprawiedliwości oraz niemożliwości ustalenia okoliczności w oparciu o inne dokumenty. Organem, który może dokonać tego typu zwolnienia, będzie wyłącznie sąd. W postępowaniu przygotowawczym decyzja ta podejmowana jest przez sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji (art. 329 Kodeksu postępowania karnego)¹⁸. W toku postępowania decyzję podejmuje sąd, który prowadzi postępowanie. Decyzja sądu zwalniająca radcę prawnego z tajemnicy przybiera postać postanowienia, które z kolei będzie wymagało stosownego uzasadnienia (art. 98 k.p.k.)¹⁹. Dodatkowo zakazane będą pewne dowody – zakazom takim podlegają m.in. radcowie prawni²⁰.

Artykuł 180 Kodeksu postępowania karnego stanowi, że osoby, które są obowiązane do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych – „zastrzeżonych” lub „poufnych”, lub związanych z wykonywaniem zawodu – mogą odmówić zeznań na okoliczności, na które rozciąga się wniosek, chyba że sąd bądź prokurator dla dobra wymiaru sprawiedliwości zwolni je z obowiązku zachowania tajemnicy. Na postanowienie takie stronom będzie przysługiwać zażalenie. Radca prawny może być przesłuchiwany co do faktów objętych tajemnicą zawodową wyłącznie, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność taka nie może zostać ustalona na podstawie innego dowodu. Decyzja w kwestii przesłuchania lub zezwolenia zapada na etapie postępowania przygotowawczego, na posiedzeniu bez udziału stron, w terminie nie dłuższym niż siedem dni od daty doręczenia wniosku prokuratora²¹.

Na gruncie tego przepisu wyróżnia się trzy grupy informacji. Kluczowymi w kontekście niniejszego opracowania będą tajemnice związane z wykonywaniem zawodu bądź pełnieniem funkcji. Są to więc wszystkie informacje, które zostały uzyskane w związku z wykonywaniem zawodu i są objęte tajemnicą. Ochrona informacji może również wynikać ze zobowiązania wobec klienta do ich nieujawniania. Zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy, jak już wskazano powyżej, następuje w drodze postanowienia wydanego przez sąd (lub na wniosek prokuratora w zależności od etapu postępowania) i muszą zostać kumulatywnie spełnione dwie przesłanki: niezbędności dla dobra wymiaru sprawiedliwości oraz niemożności ustalenia okoliczności na podstawie innego dowodu. Okoliczności uzasadniające zwolnienie powinny być szczegółowo wskazane oraz wyczerpująco uargumentowane oraz przedstawione w uzasadnieniu. Decyzję o zwolnieniu z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej podejmuje wyłącznie sąd. W postępowaniu przygotowawczym z wnioskiem takim może zwrócić się do sądu prokurator, a wówczas sąd ma siedem dni na rozpatrzenie wniosku (termin instrukcyjny)²².

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ J. Brylak, *Tajemnica radcowska w Kodeksie postępowania karnego*, [w:] *Publicznoprawny status radcy prawnego*, red. M. Pawelczyk, R. Stankiewicz, Warszawa 2012, s. 37–49.

²¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 534.

²² D. Gruszecka, *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, wyd. 5, [b.m.] 2021.

Zwolnienie z obowiązku dochowania tajemnicy radcowskiej zależy od decyzji sądu – w przypadku decyzji pozytywnej – radca prawny powinien złożyć odpowiednie zeznania. Niezależnie od zwolnienia musi on być jednak ostrożny w zakresie treści wypowiedzi, aby zeznawać w sposób prawdziwy i konieczny, ale nie ujawniać wszelkich innych okoliczności.

Zgodnie z postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 15 maja 2008 r., art. 3 ustawy o radcach prawnych zobowiązuje radcę prawnego do zachowania w tajemnicy wszystkiego, czego dowiedział się on przy okazji udzielania pomocy prawnej. Dokumentami zawierającymi taką tajemnicę będą zaś takie dokumenty, które zawierają treści, o których radca prawny dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej²³.

Sama możliwość przeprowadzenia dowodu na okoliczności objęte tajemnicą radcowską musi być każdorazowo poprzedzona analizą, czy dobro wymiaru sprawiedliwości uzasadnia naruszenie chronionego ustawowo interesu publicznego i prywatnego. Sąd, mając na względzie okoliczność, że tajemnica ta stanowi podstawę wykonywanego zawodu radcy prawnego, musi pełnić funkcję gwaranta zachowania właściwej formuły procedowania i zasadności wniosku o zwolnienie z jej zachowania²⁴.

Doniosłość społeczna zawodów zaufania publicznego oraz szczególny charakter art. 180 § 2 k.p.k., który stanowi *lex specialis* od zasady dochowania tajemnicy zawodowej, powodują, że przepis ten powinien być każdorazowo stosowany przez sąd w sposób rozważny i przemyślany, a przesłanki zwolnienia z obowiązku zachowania tej tajemnicy muszą być interpretowane ściśle i nie mogą podlegać wykładni rozszerzającej. Prokurator w przypadku wystąpienia z wnioskiem o zwolnienie z tajemnicy zawodowej nie może zapomnieć, że to na nim będzie spoczywał ciężar wykazania jego słuszności²⁵.

Zwolnienie świadka od zachowania tajemnicy zawodowej w trybie art. 180 k.p.k. oraz wskazana w art. 226 k.p.k. możliwość użycia dokumentów zawierających tajemnicę zawodową jako dowodów stanowią dwie odrębne od siebie kwestie. Jeżeli oskarżyciel widzi konieczność pozyskania dokumentacji, co do której przypuszcza, że znajduje się u radcy prawnego, na samym początku powinien wystąpić o jej wydanie w trybie art. 217 Kodeksu postępowania karnego, a w dalszej kolejności (jeżeli radca prawny uznałby, że dokumenty zawierają informacje objęte tajemnicą zawodową) możliwe byłoby zwrócenie się do sądu z wnioskiem w przedmiocie wykorzystania jako dowodów w postępowaniu karnym dokumentów zawierających tajemnicę radcy prawnego²⁶.

Brak jest przeciwskażeń, o ile w dalszym toku postępowania pojawi się taka konieczność, aby prokurator po przesłuchaniu radcy prawnego ponowił wniosek o zwolnienie z tajemnicy zawodowej.

Kwestia tajemnicy zawodowej jest jedną z podstawowych norm wykonywania zawodu zaufania publicznego. Ma wyjątkowe znaczenie w relacji pomiędzy profesjonalnym pełnomocnikiem a klientem. W judykaturze podkreśla się także konieczność zapewnienia ochrony tajemnicy zawodowej w ramach podejmowanych przez organy ścigania

²³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 15 maja 2008 r., II AKz 294/08, Legalis.

²⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 5 kwietnia 2018 r., II AKz 155/18, Legalis.

²⁵ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 7 czerwca 2018 r., II AKz 231/18, Legalis.

²⁶ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 9 czerwca 2020 r., II AKz 535/20, Legalis.

czynności operacyjno-rozpoznawczych. Zastosowanie wobec radcy prawnego podśluchu operacyjnego będzie automatycznie powstrzymywało klientów przed ujawnianiem informacji pełnomocnikowi.

Warto pamiętać, że w procedurze administracyjnej, cywilnej czy podatkowej nie przewidziano zwolnienia radcy prawnego z tajemnicy zawodowej, jak to zostało omówione przy procedurze karnej, przewidziana została natomiast możliwość odmowy przez radcę prawnego, który jest przesłuchiwany w charakterze świadka, odpowiedzi na pytania, jeżeli odpowiedź na nie mogłaby spowodować naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej.

4. Konsekwencje naruszenia tajemnicy zawodowej

Jeżeli zaś chodzi o konsekwencje związane z naruszeniem przez radcę prawnego obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej – za naruszenie takiego obowiązku radca prawny może być pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej – samo niedochowanie tajemnicy zawodowej naruszać będzie zarówno przepisy ustawy o radcach prawnych, jak również uregulowania Kodeksu Etyki Radcy Prawnego i stanowić będzie przewinienie dyscyplinarne. Zgodnie z art. 64 ustawy o radcach prawnych radcowie prawni oraz aplikanci radcowscy podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za postępowanie sprzeczne z prawem, zasadami etyki lub godnością zawodu bądź za naruszenie swych obowiązków zawodowych²⁷. Wyższy Sąd Dyscyplinarny 14 marca 2016 r. stwierdził, że radca prawny ma swoim postępowaniem budować oraz podtrzymywać zaufanie do zawodu radcy prawnego i tym samym dochowywać tajemnicy zawodowej. Sąd krytycznie odnosi się do wykroczenia przeciwko dochowaniu tajemnicy zawodowej, postrzegając to jako poważne przewinienie dyscyplinarne²⁸. Jeżeli radca prawny występuje w charakterze obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym, ma prawo do składania wyjaśnień, a także może odmawiać odpowiedzi na poszczególne pytania. Jeżeli obwiniony radca prawny zechce złożyć wyjaśnienia, pojawi się wówczas zbieg pomiędzy prawem do złożenia wyjaśnień a obowiązkiem dotrzymania tajemnicy zawodowej. Prawo do obrony posiada każdy człowiek i może ono stanowić w danym stanie faktycznym wartość wyższą. Obwiniony podejmie wówczas decyzję, czy z niego skorzysta, czy też dochowa tajemnicy zawodowej²⁹. Okoliczności takie mogą być ujawnione wyłącznie w zakresie niezbędnym do obrony – jeżeli bowiem przekroczy granice konieczności obrony, stanie się deliktem dyscyplinarnym.

Radca prawny nie może zostać zwolniony przez swojego klienta z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. Zwolnienia będzie mógł dokonać wyłącznie stosowny sąd,

²⁷ Ustawa o radcach prawnych z 6 lipca 1982 r., t.j. Dz.U. 2022 poz. 1166.

²⁸ Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z 14 marca 2016 r., WO-95/15.

²⁹ D. Seroka, *Tajemnica zawodowa a wykorzystywanie informacji nią objętych przez radcę prawnego we własnej sprawie dyscyplinarnej*, [w:] *Tajemnica zawodowa radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, Warszawa 2018.

wydając postanowienie, które jest zaskarżalne. Wyjątkiem jest sytuacja, w której radca prawny będzie występował jako obwiniony, wówczas ma on możliwość dochodzić swojej niewinności i nie dochować tajemnicy zawodowej, ale jedynie w zakresie koniecznym do tej obrony.

5. Postępowanie z zakresu ochrony konkurencji a zachowanie tajemnicy zawodowej

Jeżeli mowa o innych specyficznych postępowaniach, jak na przykład postępowaniu z zakresu ochrony konkurencji, które prowadzone jest przez Komisję Europejską, jednolite orzecznictwo unijne w tym zakresie wskazuje, że w tego typu postępowaniach nie będzie miała zastosowania ochrona prawna oparta na instytucji tajemnicy radcowskiej co do informacji zawartych w dokumentach sporządzonych na piśmie bądź zapisanych na nośnikach informatycznych wymienianych pomiędzy kierownictwem a prawnikiem wewnętrznym³⁰. Postępowania dotyczące ochrony konkurencji to przede wszystkim postępowania, które w swoim założeniu mają prowadzić do przeciwdziałania nadużywaniu siły rynkowej (np. monopole, zakazane porozumienia). Opierają się one, zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym, na dużej ingerencji w podmioty gospodarcze oraz ich działalność w celu skutecznego zgromadzenia potrzebnego materiału dowodowego. Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów może również przeprowadzać kontrolę u przedsiębiorców, podczas której może żądać udostępnienia akt, ksiąg, dokumentów. W celu ochrony pewnych informacji i zakazania ich użycia w postępowaniu, dowody muszą wynikać z dokumentów pisemnych/korespondencji prowadzonej z zewnętrznym prawnikiem, który jest dopuszczony do zawodu w jednym z państw członkowskich Unii Europejskiej. Istotny jest więc podział na prawników zatrudnionych w danym podmiocie gospodarczym, wynagradzanych na podstawie umowy o pracę, oraz na prawników niezależnych, zewnętrznych, niezwiązanych żadną umową. Orzecznictwo unijne wskazało, że wyłącznie dokumenty sporządzone przez prawników niezależnych będą chronione tajemnicą komunikacji³¹.

6. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę powyższe, relacja pomiędzy radcą prawnym, wykonującym zawód zaufania publicznego, a jego klientem i wszelkie informacje wymieniane w ramach tej

³⁰ Wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z 14 września 2010 r., Akzo Nobel Chemicals Ltd., Akcros Chemicals Ltd v. Commission, C-550/07 P, Dz.U. C 37 z 9 lutego 2008 r.

³¹ R. Stankiewicz, *Zakres ochrony tajemnicy zawodowej radcy prawnego jako „prawnika wewnętrznego” w postępowaniach z zakresu ochrony konkurencji*, [w:] *Publicznoprawny status radcy prawnego*, red. M. Pawełczyk, R. Stankiewicz, Warszawa 2012.

relacji, w tym informacje wrażliwe, są objęte tajemnicą zawodową. Jest to zasada uznawana w każdym z krajów Unii Europejskiej. Jest ona oparta na zaufaniu, które powstaje w relacji klient–radca prawny. Do prawidłowego wykonywania zawodu radcy prawnego potrzebne jest przekazanie przez klienta wszelkich informacji związanych z daną sprawą w sposób obiektywny, dlatego tak ważna jest niezależność radców prawnych. Zasada ta doznaje jednak wyjątków, które są ściśle uregulowane, jak wskazane powyżej przypadki w zakresie postępowania karnego czy też postępowania z zakresu ochrony konkurencji. Są to jednak sytuacje wyjątkowe, które nie mogą być uznawane za regułę, a każdy przypadek musi zostać oceniony w oparciu o okoliczności faktyczne konkretnej sprawy. W przeciwnym razie dochodziłoby do istotnego zagrożenia zasady niezależności radców prawnych oraz tajemnicy zawodowej, a więc zachwiania zaufania w relacji klient–radca prawny, co budziłoby wątpliwości w kontekście zaliczania zawodu radcy prawnego do kategorii zawodów zaufania publicznego, w których jest to szczególnie istotne.

Bibliografia

Literatura

- Brylak J., *Tajemnica radcowska w Kodeksie postępowania karnego*, [w:] *Publicznoprawny status radcy prawnego*, red. M. Pawełczyk, R. Stankiewicz, Warszawa 2012.
- Gruszecka D., *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, wyd. 5, [b.m.] 2021.
- Korczak L., *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz.*, red. T. Scheffler, wyd. 1, [b.m.] 2018.
- Seroka D., *Tajemnica zawodowa a wykorzystywanie informacji nią objętych przez radcę prawnego we własnej sprawie dyscyplinarnej*, [w:] *Tajemnica zawodowa radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, Warszawa 2018.
- Sobotka J., Woroniecka A., *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, wyd. 3L, [b.m.] 2021.
- Stankiewicz R., *Zakres ochrony tajemnicy zawodowej radcy prawnego jako „prawnika wewnętrznego” w postępowaniach z zakresu ochrony konkurencji*, [w:] *Publicznoprawny status radcy prawnego*, red. M. Pawełczyk, R. Stankiewicz, Warszawa 2012.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 534.
- Ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, t.j. Dz.U. 2022 poz. 1166.
- Załącznik do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

Orzecznictwo

- Wyrok Europejskiego sądu Sprawiedliwości z 14 września 2010 r., Akzo Nobel Chemicals Ltd., Akros Chemicals Ltd v. Commission, C-550/07 P, Dz.U. C 37 z 9 lutego 2008 r.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 listopada 2004 r., SK 64/03.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 26 listopada 2003 r., SK 22/02.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 9 czerwca 2020 r., II AKz 535/20, Legalis.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 7 czerwca 2018 r., II AKz 231/18, Legalis.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 15 maja 2008 r., II AKz 294/08, Legalis.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 5 kwietnia 2018 r., II AKz 155/18, Legalis.
- Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z 14 marca 2016 r., WO-95/15.